

ВОЛИНЬ НА ФОНІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УНР (ЖОВТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1917 р.)

© Дем’янюк О.Й., 2008

Досліджено соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Волині в період протистояння УНР з більшовицькою пропагандою та подальшою радянізацією регіону. Проаналізовано ситуацію на території Волині з жовтня по грудень 1917 р.

This article highlights social and economical, social and political development of Volyn during the period of UPR (Ukrainian People Republic) opposition against Bolshevik propaganda and the following socialization of the region. The situation in Volyn Region from October till December 1917 is analysed.

Зміни у суспільно-політичній ситуації, що відбулися на українських землях восени 1917 р., мали значний вплив на територію Волині. З-поміж іншого, до змін у різних сферах суспільного життя регіону привів його соціально-економічний занепад, викликаний бойовими діями та військовим станом на прифронтових волинських землях.

Складною та неоднозначною видалася осінь 1917 р. для національно-патріотичного становлення населення Волинської губернії, особливо її західної частини. Двовладдя, а згодом і фактичне тривладдя лише віддаляли місцеве населення від державного будівництва.

Негативні наслідки, викликані військовими подіями Першої світової війни, яка на кілька років перетворила територію Західної Волині у військовий полігон та привчила місцеве населення жити у страху військового лихоліття, значно утруднювали поширення національно-державницької ідеї в краї.

Імперське панування, засилля місцевих поміщиків та знижений об’єктивними причинами ступінь національної свідомості призвели до утворення придатного ґрунту для більшовицьких ідей на волинській землі.

Проблема суспільно-політичного розвитку Волині в контексті державницького розвою Української держави восени 1917 – весною 1918 рр. знайшла схематичне відображення у працях Р. Оксенюка [1], О. Реєнта та І. Коляди [2], В. Солдатенка [3]. Однак ці дослідження не розкривають повною мірою процесів, які охопили волинські землі в період осені – зими 1917 р.

З огляду на стан розроблення цієї проблеми, цілком обґрунтованим видається дослідження, яке має на меті визначити вплив державотворчих процесів в Україні на суспільно-політичну ситуацію на Волині в часи діяльності Української Центральної Ради.

Початок української національної революції був багатообіцяючим. Народна підтримка усіх починань та перетворень на українських землях дала шанс політикам відродити колись могутню Українську державу. Однак перші місяці роботи Української Центральної Ради засвідчили, що у вищому політичному ешелоні немає єдності. Представники різних політичних сил, що увійшли до УЦР, по-різному бачили майбутнє України.

Зрештою розбіжності у поглядах українських політиків, відсутність чіткої програми державотворення та зовнішньополітичного вектора, протистояння з державними органами Тимчасового уряду призвели до зниження рівня довіри пересічних українців до Української Центральної Ради.

У різних регіонах України причини невдоволення діяльністю українських органів влади відрізнялися між собою. Для території Волині, яка протягом тривалого часу залишалася прифронтовою, таких причин було декілька:

– втрата селянами надії на швидке отримання земельних наділів у приватне користування від офіційної влади та використання стану невирішеності земельного питання більшовицькими пропагандистами;

– швидка соціалізація поглядів місцевого населення, викликана більшовицькою пропагандою як серед жителів регіону, так і серед солдатів бойових частин, що дислокувалися у містах і селах Волині;

– правова незахищеність місцевого населення, яке потерпало від свавілля та мародерства особового складу деяких військових частин та бандитських формувань, які робили набіги на села та хутори;

– слабкість місцевих органів управління, які не змогли забезпечити дотримання законності в регіоні та створення позитивного політичного іміджу Українській Центральній Раді у протистоянні з представниками Тимчасового уряду та більшовицькою пропагандою.

Наведений перелік причин, що призвели до падіння авторитету Центральної Ради на Волині, дає змогу в загальних рисах відтворити суспільно-політичну ситуацію в регіоні, що склалася восени 1917 р.

Можна з впевненістю говорити про те, що саме осінь 1917 р. стала періодом широко-масштабної більшовицької пропаганди не лише у східних промислових регіонах, а й на західноукраїнській території, у прифронтовій смузі та в селянському середовищі. Саме селяни, за відсутності робітничого прошарку в Західній Волині, стали соціальною базою більшовицької агітації.

9 серпня 1917 р. більшовики увійшли до складу Центральної Ради і створили там власну фракцію [4]. Вона стала трибуною для поширення їх лозунгів, які збігались з бажанням більшості населення України: конфіскація і націоналізація поміщицьких земель, запровадження 8-годинного робочого дня, припинення братовбивчої війни. Необхідність у вирішенні означених гасел розуміла й Центральна Рада. Однак, не маючи чіткої позиції щодо відношення до Тимчасового уряду, політичне керівництво України очікувало на вирішення усіх внутрішніх державних проблем Установчими зборами, що було зафіксовано в II Універсалі Центральної Ради [5].

Селяни Волині, як і більшості українських територій, не бажали довго чекати на вирішення земельного питання. У жовтні 1917 р. кількість селянських заворушень зросла. Підбурювані більшовицьки налаштованими солдатами, вони почали самовільно захоплювати поміщицькі володіння, рубати ліс, обробляти землю.

Брали активну участь, а подекуди надавали збройну допомогу селянам солдати регулярних військових частин, що перебували у той час на Волині, зокрема воїни 11-ї та Особливої російських армій.

У жовтні 1917 р. в Житомирі відбувся з'їзд селян і солдатів Південно-Західного фронту, який прийняв резолюцію, з вимогою про негайне скасування приватної власності на землю, ліси, надра. З'їзд доручив повітовим та волосним комітетам взяти на облік і, не очікуючи на рішення Центральної Ради, приступити до розподілу поміщицької землі та майна. Ця резолюція свідчила про невизнання УЦР вищим органом влади в державі пробільшовицьки налаштованими прошарками населення.

Варто зазначити, що в Українській Центральній Раді не було ні політичної волі, ні дійових засобів, які можна було б протиставити більшовицьким вчинкам. Восени 1917 р. Фрактично в усіх повітах Волинської губернії відмічалися солдатсько-селянські заворушення та саботування рішень місцевих органів влади, які були підпорядковані УЦР.

Особливою жорстокістю відрізнялася боротьба у прифронтовій смузі Волині. Часто-густо разом із солдатами місцеві селяни громили поміщицькі маєтки. Характерними для цього періоду стали події, що охопили володіння князя Сангушка. 19 жовтня охороною князівського маєтку було поранено солдата 13-ї роти, бійці якої разом із селянами рубали панський ліс. У конфлікт втрутилися озброєні солдати цієї військової частини. Вони обстріляли палац Сангушка в м. Славути, самого князя вбили, а маєток розгромили та підпалили [6]. Подібні безчинства відбулися в інших володіннях Сангушків, зокрема в Ізяславі, Білгородці, Клембівці.

Підбатьорені безкарністю своїх вчинків селяни і солдати восени 1917 р. нищили поміщицькі маєтки, грабували та палили панські садиби, ділили землю та сіножаті у Новоград-Волинському, Рівненському, Кременецькому, Дубнівському, Луцькому повітах.

В окремих селах Волинської губернії сільські сходи пропагували самосуд над грабіжниками та паліями. Так, у селі Меленцях Новоград-Волинського повіту за вироком сходу було побито і живцем закопано в могилі двох селян, запідозрених у підпалах і крадіжках [7].

Бездіяльність місцевих органів влади та безкарність подібних вчинків призвели до поширення самосудів над підпалювачами та злодіями. Вбитих при цьому здебільшого навіть не ховали за християнським обрядом, а кидали в болота, яри, лісові гущавини. Місцевому керівництву не залишалося нічого іншого, як констатувати, що самосуд вчинено усією громадою.

Невирішеність земельного питання нерідко приводило до сутичок селян з представниками судової влади держави. Місцеві органи влади доводили, що необхідно жити в існуючому правовому полі, чекати змін у земельному законодавстві. Однак селяни по-своєму розуміли зміни в державі. Вони вважали, що із встановленням нової влади, земельне право повинно ґрунтуватися на волі самих хліборобів і захищати їхні інтереси. Місцеві громадські комітети почали самі ухвалювати рішення про оренду на користь дрібного власника. У селах дедалі більше ширилося так зване “народне право”, яке межувало з анархією чи охлократією.

На Волині, як і у більшості регіонів держави, майже знівельованою стала роль суду. До нього зверталися переважно у складних випадках, не маючи впевненості у можливостях існуючої влади. Відношення до судової системи та законодавства, вироблене адміністративними інституціями Російської імперії, було різко негативне. Закон та право вважалися пережитками старої імперської системи. Народні маси, не розуміючи до кінця державно-правових процесів, які охопили державу, вважали, що вони самі для себе мають створювати закони і лише їм підпорядкуватися. Серед місцевого населення не було поваги до закону ще й тому, що “всякий гадав, що це ярмо для нього” [8].

Поширення анархії та безладдя на території Волинської губернії спричинилося як загальнодержавними процесами – недооцінка у створенні власних регулярних Збройних сил, відсутність чіткої управлінської адміністративної системи, так і місцевими – агітаційні заходи більшовицьких пропагандистів, перепони різних гілок місцевих органів влади, невизначеність народної свободи. Розташування політичних сил в Україні восени 1917 р. було надзвичайно складним. Якщо у Києві та центральних регіонах держави українські партії мали підтримку, то серед робітничих мас Донбасу, Харкова та Придніпров’я, дрібноселянського середовища прифронтових та фронтових територій Західної Волині позиції більшовиків були значно сильнішими [9].

Відсутність чіткої програми державного розвитку, зволікання з вирішенням земельного питання послабили позиції Української Центральної Ради та посилили сприйняття народними масами, зокрема Західної Волині, більшовицької демагогії. Заклики більшовиків до радикальної ламки усього старого сприймалися більшістю солдатів та селян як панацея від усіх бід [10]. Через гальмування процесу українізації армії та більшовицьку агітацію почали розпадатися щойно створені українські підрозділи. Передислокація військових частин нерідко призводила до їх самоліквідації. Прикладом може бути історія, що трапилась з українським куренем 102-ї пішої дивізії 39-го армійського корпусу Особливої армії Південно-Західного фронту, що розташовувався в межах Західної Волині [11]. Після його відправки з фронту в тил він перестав існувати як бойова одиниця.

Можна говорити про те, що національний дух, який був принесений в армію на хвилі національно-визвольного піднесення і найяскравіше проявився в її українізації, поступово згасав. Більшовицьке національне гасло “право націй на самовизначення” невдовзі витіснило поодинокі патріотичні пориви воєначальників-українців. Багаторічна відсутність державницької практики та поневолення українських земель чужинцями призвели до того, що більшовики, які у переважній своїй більшості були неукраїнцями [12], поступово витіснили національний елемент із свідомості значної кількості волинських селян та фронтовиків, що перебували у цей час в межах Волинської губернії.

Солдати Південно-Західного фронту восени 1917 р. завдавали чимало шкоди місцевому заможному волинському населенню. Інколи до грабунків та погромів їх провокували самі селяни. Вони, грабуючи панські маєтки, нерідко заохочували солдатів військових частин, що дислокувалися поруч, до захоплення хліба, худоби, коштовностей та іншого майна поміщиків. Вони ж показували солдатам, де знаходиться майно місцевих панів, а потім їх за безцінь купували у цих самих солдат.

Окремі категорії військовослужбовців свідомо йшли на грабунки і погроми, вважаючи, що в такий спосіб вони повертають собі ту частину матеріальних благ, якої вони недоотримали з вини влади минулої і теперішньої. З іншого боку, солдатсько-селянські погроми влаштувалися під впливом більшовицької агітації, в ім'я встановлення соціальної справедливості. Соціальний бік грабунків та знищення поміщицького майна зводився до витіснення землевласників та захоплення чи поділу їх земель між селянами [13]. Явища викурювання місцевих поміщиків, а подекуди і їх фізичного знищення було доволі поширеною практикою у прифронтовій смузі восени 1917 р.

До погромів панських садиб додавалося вирубування лісів місцевих поміщиків. В окремих місцях Волинської губернії вони були настільки значними, що загрожували перетворитися в суцільні вирубки. До органів місцевої влади надходили непоодинокі скарги від поміщиків Волинської губернії. Заяви священика с. Янковець Білозорської волості А. Костановича та поміщиці з Вишгородської волості Т. Сокольницької на селян навколишніх сіл про самовільну вирубку їх лісу були характерними для десятків подібних звернень восени–взимку 1917 р. [14].

Щоб боронити приватні ліси, їх власники створювали загони оборони. Між ними та селянами, які почали залучати до знищення лісів солдатів, почастишали збройні сутички, подекуди з людськими жерствами. Поряд із панськими лісами селяни вирубували й державні лісопосадки, користуючись слабкістю влади на місцях.

Щоб хоч в якийсь спосіб врегулювати вирубування лісу, Лісовий департамент Генерального секретаріату розповсюдив циркуляр, в якому рекомендував військовим частинам у прифронтовій смузі звертатися у відділ постачання армій Південно-Західного фронту на предмет отримання дозволу на вирубування лісу від відповідних земельних комітетів [15]. У цьому ж документі земельним комітетам рекомендувалося звертатися у разі необхідності до повітових комісарів для забезпечення збройною силою охорони лісів.

Однак проблема самовільного вирубування лісів залишалася й на далі. У прифронтовій зоні Західної Волині вона загострилася настільки, що 9 січня 1918 р. Генеральний секретаріат УНР скерував циркуляр № 124 Холмсько-Волинському управлінню хліборобства і державних маєтків, в якому звертав увагу управління на проведення безборонного вирубування лісу, заготівлі матеріалів і дров лише для державних потреб і потреб промисловості, що працювала на оборону держави і населення [16]. Разом з тим зверталась увага на проведення заходів щодо самовільного зміщення лісових службовців та охорони.

Центральна Рада, зважаючи на втрату популярності серед населення держави, особливо у прифронтовій зоні, та відсутність взаємодії з Тимчасовим урядом, почала здійснювати заходи щодо посилення своєї позиції. На з'їзді губернських та повітових комісарів, що пройшов у Києві 16–17 жовтня 1917 р., обговорювалося питання поширення анархії в Україні. У повідомленнях виступаючих зазначалось, що найбільше від цього явища постраждали прифронтові губернії, а саме: Волинська та Подільська. Солдати тут поводитися подекуди гірше, ніж на завойованій території. Тому з'їзд прийняв резолюцію про посилення боротьби з дезертирством, самосудами, таємним винокурінням, розбоями, грабунками як окремими особами, так і групою осіб [17].

Генеральне секретарство внутрішніх справ вважало, що у боротьбі з усіма злочинними діями, які провокували поширення анархії, найдієвішим є “швидке й енергійне ведення попереднього слідства і позачергового розгляду важливих кримінальних справ” [18]. Щоб відновити законність на території держави та повагу до права, рекомендувалося головному окружних судів і мировим з'їздам суддів саме кримінальні справи розглядати якнайшвидше.

Для вирішення нагальних загальнодержавних справ, зокрема й земельного питання, 10 жовтня Мала рада прийняла рішення про початок підготовки до скликання українських Установчих зборів. Такий поворот справи не влаштував більшовиків, адже втрачався сенс у їх агітаційно-провокаційних закликах та гаслах. На знак протесту вони вийшли зі складу Української Центральної Ради.

У жовтні 1917 р. на території Західної Волині склалася несприятлива для Центральної Ради суспільно-політична ситуація. Волинський губернський комісар А. В'язлов, посилаючись на звіт комісарів Луцького, Рівненського, Дубненського повітів про саботаж та анархію, зростання рівня злочинності у регіонах, звертався до уряду держави про надання допомоги найбільш занедбаним волостям та органам місцевої влади.

На Волині осередками більшовизму виступали військово-революційні комітети. Саме вони після Жовтневого перевороту в Росії намагалися захопити владу у прифронтовій смузі, ввести у військах солдатські ради, підпорядкувати собі командування регулярними військами. Прикладом може бути обрання командиром 126-ї піхотної дивізії, що розташовувалася в Луцькому повіті, прапорщика О. Дмитрієва [19], який, окрім усього, був головою Луцького комітету РСДРП(б).

Проти засилля більшовизму на Волині виступили як представники Української Центральної Ради, так і Ставка Верховного головнокомандувача армії. Зокрема, командир Особливої армії генерал Петров, задля запобігання анархії, мародерству та порушенню військових статутів, сприяв створенню та озброєнню воєнізованих загонів, сформованих Луцьким комісаром.

Українська Центральна Рада намагалася контролювати ситуацію на Волині. Житомирська губернська рада на екстреному засіданні заявила про повну підтримку української адміністрації та відхилила пропозицію більшовиків про передачу влади в губернії до рук рад солдатських, робітничих і селянських депутатів. З ініціативи частини Житомирської ради та за підтримки губернського комісара А. В'язлова в Житомирі було створено "комітет з охорони громадської безпеки" [20], який взяв під охорону пошту, телеграф, державні установи. Такі дії дали змогу місцевій українській адміністрації здійснювати контроль за державними надбаннями в губернії та запобігати спробам більшовиків встановлювати владу солдатських, робітничих і селянських рад.

Генеральний секретаріат, намагаючись контролювати суспільно-політичну ситуацію в державі, розповсюдив 27 жовтня 1917 р. "Звернення Генерального секретаріату до всіх громадян України", в якому закликав усе населення України до спокою. Поряд з тим визначалося відношення офіційного Києва до подій у Петрограді: "Разом з усіма революційними силами України Генеральний Секретаріат буде рішуче боротися з будь-якими спробами підтримки Петроградського повстання" [21].

Вбачаючи загрозу не лише цілісності українських земель, але й самій українській державницькій ідеї, Центральна Рада йде на радикальний крок, проголошуючи 7 листопада 1917 р. III Універсалом створення Української Народної Республіки [22].

У цьому, без перебільшення, важливому документі, який фактично відновив Українську державність, було визначено пріоритети майбутнього державотворення і правочинства. Переважна більшість більшовицьких агітаційних гасел була по суті зафіксована документально як пріоритет під час будівництва Української держави.

З нагоди проголошення III Універсалу Центральної ради в Житомирі, Бердичеві, Рівному, Дубно, Кременці та інших містах губернії пройшли масові різнонаціональні маніфестації, більшість учасників яких висловлювала підтримку державницькому курсу, обраному керівництвом Української держави.

Однак не усі радо вітали проголошення III Універсалу. Окрім більшовиків та їх прибічників, такими стали земельні магнати Правобережжя і, зокрема, Волинської губернії, які переважно були поляками. Джерелом незадоволення стали задекларовані просоціалістичні плани аграрних перетворень Центральної Ради. Проте після багатьох заходів з боку Центральної Ради, насамперед надання збройної допомоги поміщикам для охорони своїх маєтків від грабунків місцевої сільської бідноти, більшість середніх та великих землевласників стали на бік української влади.

По-своєму трактували зміст Універсалу й селяни. Його окремі моменти вони розуміли як свободу до самостійного вирішення земельного питання. Тому, як зазначалося у повідомленнях з сіл, "...там темна анархія та погромлені економії" [23]. Скасування III Універсалом приватної власності на землю селяни зрозуміли не лише як легітимацію їх прагнення до переділу землі та майна, а й як санкцію на його втілення.

У листопаді–грудні 1917 р. почастишали випадки захоплення, грабунків та знищення поміщицького майна селянами Волинської губернії. Зафіксовані випадки крадіжки майна поміщика І. Гронтковського селянами с. Новосілки, поміщика А. Костановича селянами с. Янковець [24], захоплення майна В. Гайхмана та Ш. Бухштейна селянами с. Ланівці [25] тощо.

Щоб запобігти поширенню анархії та самоуправства в губернії приймалися різні заходи. Зокрема, Кременецький повітовий земельний комітет 24 листопада 1917 р. прийняв рішення, в якому, посилаючись на розруху та можливість виникнення ексцесів на ґрунті продовольчого питання і земельних відносин, висловлював побажання організації в повіті загону вільного козацтва [26].

На фоні невирішеності земельного питання наочним є розвиток українського культурно-просвітницького руху, головними осередками якого стали товариства "Просвіти". Наприкінці 1917 р. їх кількість на Волині перевищувала 60 осередків [27]. Вони розташовувалися у найбільших містах губернії: Житомирі, Коростені, Рівному, Острозі, Дубно, Брусиліві та інших населених пунктах. При товариствах "Просвіта" працювали бібліотеки, українські театри, клуби, хатичитальні, хори.

Окрім "Просвіти", до здобутків культурно-просвітницького руху того періоду можемо віднести появу в Житомирі друкарень, які орієнтувалися на видавництво книжок для українського народу. Восени 1917 р. у Житомирі з'явилась перша в губернії українська газета "Громадянин".

Вчительська губернська спілка створила курси українознавства для вчителів, а відновлене "Товариство дослідників Волині" виступило з ініціативою про створення в Житомирі народного університету.

Незважаючи на певні досягнення в культурній сфері життя волинян, вкрай незадовільною залишалася система освіти. Так, комісар народної освіти Рівненського повіту в доповідній записці на ім'я генерального секретаря освітніх справ І. Стешенка зазначав, що, незважаючи на те, що населення повіту на 75 % складається з українців, вони не мають жодної державної середньої школи, тоді як російських шкіл на 7 % російського населення аж 5. Задля покращання становища пропонувалося заборонити антиукраїнську агітацію в межах школи, забезпечити навчальні заклади українськими підручниками, перевести початкові класи на українську мову навчання [28].

Здобутки в культурно-просвітницькій сфері не могли перешкодити неблагополучному розвитку суспільно-політичної обстановки в державі. У листопаді–грудні 1917 р. загострився конфлікт між політичними силами, які підтримували Центральну Раду, і прибічниками більшовиків. В Україні назріла ситуація, яка невдовзі призвела до початку громадянської війни. Більшовики, незважаючи на те, що більшість їх пропагандистських гасел увійшла до III Універсалу, продовжували проводити політику на встановлення влади рад від столиці до найменшого населеного пункту. Визначальною тактикою їх діяльності стало спрямування зусиль на перевибори тих рад, де більшість становили прибічники Центральної Ради та українського уряду. У листопаді–грудні 1917 р. у Волинській губернії після переобрання під контролем більшовиків опинилися Житомирська, Коростенська, Луцька, Рівненська, Старокостянтинівська ради робітничих, солдатських і селянських депутатів [29].

Аналогічний стан справ був і в регулярному війську. Військово-революційні комітети 8-ї, 11-ї, Особливої армій, що дислокувалися в межах Волинської губернії, контролювалися більшовиками.

У такій ситуації Центральна рада зробила спробу, на наш погляд, доволі мляву та запізнілу з українізації військових частин. Д. Дорошенко, згадуючи ті часи, писав, що більшовицька зараза поширювалася серед українізованих частин з кожним тижнем. Не допомогли й запевнення Генерального комісара С. Петлюри про укладення миру та постачання армії продовольством.

Генеральний секретаріат робив спроби впливати та контролювати суспільно-політичну ситуацію в державі. 20 листопада 1917 р. ним було розіслано головам окружних судів і головам мирових судів в губерніях циркуляр, яким на ці інституції покладалося завдання з “пристосування правових норм до нового устрою життя і до вимог народних мас” [30].

Наприкінці листопада 1917 р. Центральна Рада на своєму засіданні обговорила питання соборності українських земель та ухвалила резолюцію, якою висловила свій протест проти приєднання до Польщі західноукраїнських територій. У постанові зазначалося: “...призначити недопустимим насильне відривання від території Української Народної Республіки окупованих центральними імперіями українських частин Холмщини, Підлісся та Волині” [31].

Щоб визначити майбутні шляхи розвитку держави, 4 грудня 1917 р. в Києві був скликаний I Всеукраїнський з’їзд рад, більшість делегатів якого підтримала Центральну Раду. На з’їзді було представлено практично усі регіони України. Зокрема, від Рівненського повіту делегатами були: В. Рикун, Ф. Шкулета, І. Веремієнко, М. Безуглий, П. Серета та інші [32].

Незважаючи на розкол під час роботи зібрання та майбутнє фактичне закріплення двох українських держав, з’їзд засвідчив переваги Центральної Ради над усіма своїми супротивниками. Вона намагалася різними способами закріпити свою владу. У Здолбунів, Коростень, Козятин було введено вірні Українському уряду війська, роззброєно найбільш бунтівні військові формування у прифронтовій смузі Південно-Західного фронту.

Було посилено контроль та впорядковано земельні відносини. Виконуючи вказівки Києва, рада Волинського губернського земельного комітету 6 грудня прийняла Положення про перехід земель і сільськогосподарських угідь на облік і у володіння земельних комітетів. Цим Положенням закріплювався перехід у відання губернського і повітових земельних комітетів земель нетрудових господарств площею більше 50 десятин [33].

У межах Волинської губернії було поширено закон Центральної Ради “Про зміну назв земельних інституцій” [34]. Ним започатковувалася не лише спроба змінити назви “собраній” на “ради”, але й широкий спектр національно-державних перетворень у регіонах.

Однак відсутність чіткого плану будівництва Української держави та компромісу між представниками різних політичних сил, що входили до Центральної Ради, поставили на межу існування УНР через загрозу переходу влади до збільшовизованих рад.

В таких умовах допомогу Центральній Раді могло надати лише українізоване військо. Незважаючи на те, що 1-й Український корпус під командуванням генерала П. Скоропадського міг стати осередком для формування національних Збройних сил, ні військовий потенціал цього формування, ні полководницький хист його командира не були використані в належний спосіб. Після захоплення Шепетівки та Старокостянтинова, встановлення контролю над ситуацією в Житомирі та Рівному, розпуску Військово-революційних комітетів 11-ї та Особливої армії майбутній гетьман залишив посаду через непорозуміння з Українською владою.

У той період, коли необхідно було різними способами, у тому числі й збройною силою, відстоювати Українську державність, київські політики поступово втрачали контроль над етнічними українськими територіями.

До кінця 1917 р. більшість повітових міст Волинської губернії перебувала під владою більшовиків та підконтрольних їм рад: з 19 листопада – Ізяслав, 4 грудня – Луцьк, 26 грудня – Рівне. На початок 1918 р. лише влада губернського міста залишалася вірною Центральній Раді.

Отже, військово-політичні події у жовтні–грудні 1917 р. розділили населення Волинської губернії на прибічників Центральної Ради та щойно створених, підконтрольних більшовикам, Рад робітничих, солдатських та селянських комітетів. Цілий спектр обставин призвів до поступового захоплення влади у більшості повітів губернії радами, що перебували під впливом більшовиків.

Головними причинами падіння авторитету Центральної Ради серед населення Волинської губернії були: невирішеність селянського питання, слабкий рівень підготовки до держав-

ницької роботи більшості органів влади, помилки під час українізації армії та створення власних Збройних сил.

1. Оксенюк Р. *Нариси історії Волині. 1918–1939.* – Львів, 1970. 2. Реснт О., Коляда І. *Україна між світовими війнами (1914–1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії.* – К., 2004. 3. Солдатенко В. *Українська революція: Історичний нарис: Монографія.* – К., 1999. 5. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. *Історія української державності.* – Львів, 1995. – С.91. 5. II Універсал Центральної Ради / В. Винниченко. *Відродження нації: В 3 ч. / Репринтне видання 1920 р.* – К., 1990. – Ч.І. – С.279–282. 6. Оксенюк Р. *Нариси історії Волині. 1961–1939.* – Львів, 1970. – С.86–87. 7. Лозовий В. *Селянська правосвідомість у добу Української революції (1917–1921 рр.) // Український історичний журнал.* – 2005. – №6. – С.91. 8. *Селянська спілка.* – 1917. – 21 вересня. 9. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. *Історія української державності.* – Львів, 1995. – С.91. 10. Дециньський Л. *Державотворча робота Української Народної Республіки зі створення Збройних сил: історія і сучасність // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава та армія”.* – 2000. – № 408. – С.10. 11. Халло Л., Солдатенко В. *Співвідношення військових сил прибічників УНР та їхніх суперників на кінець 1917 – початок 1918 р. // Історія України.* – 2001, липень. – С.6. 12. Гунчак Т. *Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії.* – К., 1993. – С.18. 13. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф.1792, оп.1, спр.53, арк.163.* 14. *Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф.2804, оп.1, спр.2, арк. 12; 22.* 15. *ДАТО, ф.241, оп.1, спр.82, арк. 48.* 16. *ДАТО, ф.241, оп.1, спр.81, арк. 10.* 17. *Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО), ф.2, оп.1, спр.133, арк.63.* 18. *ДАРО, ф.2, оп.1, спр.133, арк.63.* 19. *Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область // Ред. кол. І.С. Клімаш та інші.* – К., 1970. – С.21. 20. Оксенюк Р. *Нариси історії Волині. 1918–1939.* – Львів, 1970. – С.91. 21. *Хрестоматія з історії держави і права України / За ред. В. Гончаренка.* – К., 2003. – С.268. 22. III Універсал Центральної Ради / В. Винниченко. *Відродження нації: В 3 ч. / Репринтне видання 1920 р.* – К., 1990. – Ч.ІІ. – С.75. 23. *ЦДАВО України, ф.628, оп.1, спр.2, арк.57.* 24. *ДАТО, ф.2804, оп.1, спр.2, арк. 12-22.* 25. *ДАТО, ф.241, оп.1, спр.78, арк. 29.* 26. *ДАТО, ф.241, оп.1, спр.3, арк. 47.* 27. Тимошенко В. *Волинь в період Української революції і громадянської війни (1917–1920 рр.) // Велика Волинь: минуле й сучасне.* – Житомир, 1993. – С.64. 28. *ЦДАВО України, ф.2581, оп.1, спр.49, арк.10.* 29. Солдатенко В. *Українська революція. Історичний нарис: Монографія.* – К., 1999. – С.372. 30. *ДАТО, ф.153, оп.1, спр.15, арк.74.* 31. *Вісник Генерального Секретаріату УНР.* – 1917. – №3. 32. *Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область // Гол ред. А. Мяловицький.* – К., 1973. – С.26. 33. *ДАТО, ф.241, оп.1, спр.26, арк. 3.* 34. *Вісник Ради народних міністрів Української Народної Республіки.* – 1918. – 2 квітня.